

שבת טיש

ספורים ואגדות • פנינים ופרפראות • מידות והליכות

מתוך הספר "שבת טיש"
כרך שישי בסדרה בע"ה

פנינים

ויהי ביום השמיני (ט, א) - אין ויהי אלא לשון צער, אף שיום הקמת המשכן הוא יום שמחה, נמחל בצער במיתת נדב ואביהוא. ונחלקו רבי ישמעאל ורבי אליעזר אם מתו מפני שהורו הלכה בפני משה רבם, או מפני שנכנסו לקדש כשהם שתוי יין. ושתיה דעות רמזות בחבת 'השמיני' שהיא אותיות 'משה' - יין, כלומר שהורו הלכה בפני משה ומפני שהיו שתוי יין. (אמרי יו"ל)

ויהי ביום השמיני - ראשי תיבות בגימטריא י"ג, שכן כפי היום השמיני למולאים בו החלה עבודת הקדשה, כך גם בהגיע הנער לגיל י"ג, הוא מתחיל את עבודתו לאחר ימי ילדותו שהיו בהכנה ובמלואים לקראת חיי התורה והמצוות. וכן רמז לגיל י"ג וקבלת על מצוות פסוק 'להבדיל בין הטמא ובין הטהור ובין הטהר הנאכלת ובין הטהר אשר לא תאכל' שבו י"ג תבות, כי החל מגיל זה על הנער לדעת להבדיל בין טמא לטהור ולקדש עצמו. (משפט וזקוק)

ויהי ביום השמיני - מפרש רש"י שמיני למולאים, הוא יום הקמת המשכן בראש חדש ניסן. וכתב חזקוני, ויהי ביום זה נתקדש ביתו, מפני שקל מספר שבע הוא חל שמתנהל בטבע שבעת כוכבי לכת, ומספר שמיני הוא קדוש מעל הטבע, וזמן קדוש בחבת שמיני שהיא בגימטריא קדוש. (הקדמות המימיות)

ותאכל אותם (ט, ב) - כתב 'על הטורים' שבתת אותם מלאה וא"ו (ובד ל"ט פסמים במקרא, וסמך שראשי מלאם ט"ל), כדי לרמז שגדב ואביהוא וטמא בששה דברים. והם רמזים בחבת 'אש וד' נטוריקון: אש וד, שתי יו"ד, ודע שלא היו להם בנים, ר"חיצה שנכנסו למקדש בלי רחיצה וידים ורגלים, ה"ריו הלכה בפני רבם. (נעם ה')

ויקחו לפני ח' (שס) - בילקוט ראובני מוכח הטעם למה מתו נדב ואביהוא מפני שגדבו בהם סיני בשעת מתן תורה, ונאמר בו 'לא תגע בו יד', ולכן מתו. והטעם מקדש בחבת 'לא תגע בו יד' שהו בגימטריא קדב ואביהוא. (קולו של יעקב)

אל אלעזר ואליהו - ואלה שמות בניו הנותרים (י, ב) - מה בא הכתוב ללמדנו במלת 'נותרים'? אלא שהחטא של נדב ואביהוא היה מפני שהורו הלכה בפני רבם, ויש להם שכיבות לענין גאון, אבל אלעזר ואליהו היו בעצמם נבחרים, ושמו עצמם כשרים, ולכן נותרו בחיים. (דברי השד"ח)

ושפעת שפע פרשת מעלת גרה (יא, א) - שני ספרי טהרה אלו בבהמה הטהורה, הם ספרי הטהרה של עם ישראל. שתי פרשות לרמז על שתי הנחלות, בעולם הזה ובעולם הבא: והשם בבהמה מעלת גרה ולועסת שוב את מזונה, כך ישראל נהנים מפרותיהם בעולם הזה וחקרן קומת לעולם הבא. אבל אמות העולם דומים לחזיר שעליו נאמר 'והוא גרה לא יג'ר', שהם אוכלים את חלקם בעולם הזה ואין להם חלק לעולם הבא. (נחל קדושים)

כל אשר ילכו סנפיר וקשקשת (ט, ב) - ישראל נמשכו לדגים וחייתם מים הטהרה, וסמך סנפיר אותיות שונא פאר, שהם שונאים בבד וגאון, וקשקשת מלשון כסוי בחלוק אותיות, שהם מצניעים את מעשיהם הטהורים ונזכרים מן הקבד. (תורת פיר)

אך מנין ובור (יא, לו) - א"ף בגימטריא כ"א, לרמז שדי מלקחה שהיו בו כ"א סאה מן גשמים ושלילהם מים שאובים, שכן רבו פסוק כ"א סאה מתוך ארבעים, אך מדרגתו של להחמיר שיתקדו כל מן גשמים. (חיים של תורה)

להבדיל בין הטמא ובין הטהור (יא, מז) - בפסוק זה יש ג"ב אותיות בגימטריא של אליהו, לרמז לדברי חז"ל שעתיד אליהו הנביא לפרח את כל הספסות, והוא יבדיל בין הטמא ובין הטהור, ובין המתר לבין האסור. וכן רמז לשמו ראשי התיבות להבדיל בין הטמא ובין הטהור שהם בגימטריא אליהו, שעתיד לבוא להבדיל בין אמות העולם הטמאים לטעם סגולה הטהרה. (האשל)

ספורים בפרשה

בפסוק שצנור בקהלה היהודית על השחיטה. בהשכימו קום וכו' רבי יששכר את כלומו, אולם הוא בטלו מיד בלבד, שכן מה לאותו שר נכרי עם הלכות שחיטה? אולם כאשר החלום שבו ופקד אותו בלילות הבאים, הבין כי יש דברים בגו, ומן השמים מכונים אותו להציל את בני הקהלה מלהתנצל חלילה במאכלי טרפה. הוא מהר לקבוע פגישה עם אותו שר ממנה, ובשיתתו החל לספר לו על השחיטה היהודית והביע את רצונו ללמוד את עקרי הלכות שחיטה לפי מסרת ישראל. למרבה הפלא התעניין שר בענין וגלה התעניינות בלמוד, ובכשרונו קלט היטב חלק נכבד מהלכות שחיטה. 'עתה, אחרי שעלה בידך להכיר את דרישות ההלכה שלנו, בדרך בבקשה האם אותו ירבי שטוען למשרה חשובה זו, יודע את מה שאתה יודע'... אמר הרב לבוידר המושלתי. הלה שמח להוכיח את בקיאותו בהלכה היהודית, ומהר לזמן את אותו פוקר נאצל שהשכיל את הרבים מדי יום במאכלים אסורים. הלה הגיע אחר כבוד, ולהפתעתו מצא את עצמו בעצומה של בחינה בהלכות שחיטה... 'הבוחן' הנכרי התגלה בבקי ורגיל עשרת מונים מאותו ברגש שנתפס בקולנו, ועד מהרה התגלה כבור מחלט בהלכות שחיטה, שלא קרא ולא שנה מימיו. המאבק הסתים בהצלחה מוחצת של הרב מיער, שקבל לידיו את האחריות על מערכת השחיטה בעיר, והקהלה הרפורמית היתה למשל ולשנינה.

על רבים מגדולי הדורות מספר, שהלכו לבקר בגן חיות, כדי לראות את בעלי החיים השונים שבעולם של הקב"ה, וברכו את גרבת 'משנה הפריות' על קופים ופילים. המפרסם שבהם הוא החיד"א, שבידונו 'מעגל טוב' הוא מתאר את בקורו בשנת תקט"ו בגן החיות שבלונדון, וכן ראה 'חיות קשנות מבהילות ותקיפות כמעט יותר מאריות, וקשורות במשא בכלי ברזל', ובהן נשר יפה מאד שגילו למעלה ממאה שנה, חתול גדול שפחו גבורת האריה והוא קשור בקמה בכלי ברזל, פיל גבוה וענק והחזק שלו ארף שלש אמות, ובדומה.

בבלי היה חסיד מפלג אש רבי יהושע ראנער, שהצניע את מעשיו והטביע אף שמו הטוב הלך לפניו. במשך עשרות שנים עמד לימין רבותיו ואמרי'ר בלו, ונסע למדינת אירופה כדי לקבץ את דמי ה'מעמדות' שמעניקים החסידים בקביעות להתקשרות עם רבם. את חדשי התרף, מאחר חג הספוט ועד ערב פסח, עשה בדרכים, ועבר ממדינה למדינה, בשווא נזהר שלא לאכל מאומה כי אם מהמזון שנטל עמו, מחשש לכשרותם. בבקורו פעם בעיר אנטוורפן פנה לבקר בגן החיות העירוני, ולבחור-הישיבה סלחו אותו הסבור: 'הריני מקים גזה את דברי רש"י בשלח פרשת שמיי, שכתב על הפסוק 'להבדיל בין הטמא ובין הטהור' - שתחת ידע ומכיר ובקי בה', ואסור על להכיר את כל בעלי החיים, כדי לדעת להבדיל בין הטמא ובין הטהור'...

בקהלות ישראל הקפידו למיד למנות שוחט ורא שמים מרבים, ואף בתקופה בה דרשו השלטונות למנות רבנים מטעמם, המשיכו השוחטים להיות משלמי אמוני ישראל ואף הנראים אכלו משחיטתם. פעם נכנס אחד הרבנים מטעם לרבות עם השוחט בעירו, ובקש להראות את בחו בתורה, אלא שהשוחט נצחו על-נקלה ויצא בשידו על העליונה. אמר פקח אחד: 'מכאן אתה למד, שבמקום בו יש שוחט חכם, אסור לו לר"ב להיות בהקדו'...

והוא גרה לא יג'ר (י, ב)

רבי דוד שלמה אבשיץ בעל 'לבושי שרד' ו'עריב נחל', בקר פעם בפרשת שמיי אצל הרבי ר' ברוך מפזבוז, והוא פקדו לומר דברי תורה. הרבה האורח מעט, ולאחר מכן אמר: 'תפקידו של בן-ישראל בעולם, הוא להתקדם כל העת ולהעפיל למעלה בעבודת הבורא. אולם לעתים נכשל האדם בחטא, והוא נסוג לאחור מדברתו. אך אין לו לפל לראש מפני נסירתו, אלא ידמה בנפשו שהוא שב לאחוריו כדי שיעלה בידו לקפץ למרחק גדול יותר. כאותו אדם שהלך בדרך ונתקל בבור פתוח למרגלותיו, עליו לשוב לאחור כמה צעדים, כדי שיוכל לקפץ ולדלג מעל הבור הפעור. וזה נדרש בכתוב 'את החזיר - כאשר האדם נאלץ לחזור מעט לאחוריו מפני שנכשל בחטא, כי מפרים פוסקה הוא' - עליו לדעת כי כל זה הוא אמצעי לשוב בתשובה ולהתקדם ביתר שאת בעבודת ה', אף 'והוא גרה לא יג'ר' - שלא יעלה על דעתו חלילה לגור', ולהותר במקומו הפחות אליו וסוג...

ואת השלך... ואת החסידה (יא, י"ט)

ספר ה'פני מנחם' מגור, כי בעולות ארצה בשנת ת"ש יחד עם אביו ה'אמרי אמת', כשהם נמלטים מאימי השואה, והוא אז נער שזה עתה הגיע למצות, ישב הרבי בחדור שבבטן האניה והנה בתורה בהתמדה מפלגה, והוא שהה לצדו ועמד לימינו. באחד הימים בקל לשאף מעט אור צח ועלה אל ספון האניה, והנה הוא רואה עוף טורף צולל במהירות אל מי הים, ובמקורו הארץ שולה דג מהמים ונוסק השמימה. בינתיים עלה האח ה'בית ישראל' אל הספון כדי לחפש את האח הצעיר, והספיק אף הוא לראות את העוף עם שללו בפיו. 'אתה רואה? פנה ה'בית ישראל' אל אחיו, 'לא לחנם עליה אל הספון, אלא כדי שתוכל לראות כמו עיניך את השלך', העוף הטמא שנוצר בפרשת שמיי, ורש"י מפרש 'זה השולח דגים מן הים'... לאחר שהשנים פנו לשוב אל חדרם שבאניה, אמר ה'בית ישראל': 'על החסידה המוקרת אף היא בין העופות הטמאים בפרשת שמיי, מפרש רש"י 'למה נקרא שמה חסידה? שעושה חסידות עם חברותיה במונות', וידוע מה שאמר וקנה 'חידושי חר"מ', כי אף שהחסידה עושה חסד, היא נמנית עם העופות הטמאים. מפני שעושה חסד רק עם חברותיה... אלא שנתן לתמה על-כף, שהרי גם במצות אהבת ישראל נאמר בתורה 'ואהבת לרעך כמוך', וכי לבאורה נצטוונו לאהב רק את החבר? אלא שאכן, לאהב אינך צריך אלא את רעך הקרוב אליך, אבל לעשות חסד? את זה צריך לעשות עם כל אדם באשר הוא, בין אם הוא חברך ובין אם לא'...

להבדיל בין הטמא ובין הטהור (יא, מז)

רבי יששכר זליגמן מיער, בהו ברפה של העיר רגנסבורג שבגרמניה במשך כארבעים שנה, ועמד בגבורה כנגד הרפורמים שנסו להרס את יסודות היהדות והפסדת ביחוד פעל למען הכשרות בעיר, אלא שמשרשי הברית החליטו להקים מערך 'כשרות' מטעמם, וה'ראשי' הרפורמי שהיה בור ועם-הארץ, העניק 'תעודות כשרות' לחיגות הקשר בעיר. רבי יששכר לא ידע את נפשו לנכח הפרצה התמונה בחומת הכשרות, עד ששנתו נדרה מעיניו, ובחלומו התבשר כי עליו לשוב ולשנן את כל הלכות שחיטה, ואף ללמד את יסודות השחיטה היהודית למיינסטר' המקומית, שקבל את התפקיד לשמש כ'בור'...

זאת החיה אשר תאכלו מפליהבהמה אשר עליה ארץ

על חבורת חסידיו אשואר שבהנגרית, שהיו בני עליה ובעלי שעור קומה, וצדיקי הדור בנו אותם חסידיו אש ואור, נמנה גם השוחט רבי יחיאל מיכל ברגר, שהתגדל אצל דודו רבי קלונימוס קלמן הלוי אפשטין מקרקא בעל "מאור ושמש", והוא נבא עליו כי עדין לגדולות. בילדותו, נסע פעם עם רבו אל רבי ברוך ממזביז, וכשנפדר ממנו ברכו ביראת שמים, והבטיחו כי היראה לא תמוש ממנו עד יום מותו. לאחר נשואיו השתקע בהנגרית, וכשהגיע אליה היה בידו כתב סמיכה מרבו, יחד עם אגרת מיחדת אל רבי יצחק איזיק מקלוב בבקשה להכתירו כרב ומורה צדק, אלא שהוא לא רצה לעשות תורתו קרדם לחפר בו, ולאחר שלמד היטב הלכות שחיטה ובידיקה, נעשה שוחט מקמה. בבקורו של רבי יחזקאל שרגא משינובה בעיר הקדש צפת בשנת תרכ"ט, בקש מכל השוחטים בעיר להראות לו את ספנייהם, ולאחר שבדקם, אמר: "כל הספניים פשרים, אולם רחוקים הם מספינו של השוחט רבי יחיאל מיכל מקרקא. שעליו היה חקוק שם הוי"ה, וזכיה גדולה היא לאכל בשר שנשחט בפיו תלמידו תלמידיו". כך מספר גם על שוחט אחד, שבקר בהנגרית ושמע על רבי יחיאל מיכל השוחט וספינו עם שם הוי"ה, וכשחזר אל רבו רבי יהודה צבי מסטרטין, התמרמר בפניו מדוע אינו זוכה לכה, ונרבו השיבו: "מה לך תמה על רבי מיכל שוחט? הלא הוא לא משחזר את ספינו במים כי אם בדמעות עיניו, ואם תוכל אף אתה לעשות כן, תוכל לזכות למדרגתו הרמה".

תקופה מסוימת, התגורר רבי יחיאל מיכל בעירה קטנה בהנגרית בשם קישלעט, ושם ארע עמו מעשה פלא שהיה לשיח בפייכל, ונכדו רבי ישראל ברגר מבוקרשט בעל האורות, רשמו מפי עדי ראיה. בקר אחד, יצא ר' בריש הקצב אל השוק הגדול שהתקיים בעיר הגדולה, כדי לרכוש שם בהמה לשחיטה. סובב ר' בריש על פני השוק כולו, בחן את השוורים והפרות שהובאו אל המקום בידי פכריים מתושבי הסביבה, טפח על גבם כדי לבדוק אם בעלי בשר המה, אולם לא נמצא את אשר אותה נפשו. השוורים שמצא היו פחושים ודלים, ואף מחיריהם היו גבוהים בעיניו, כך שהוא החל להתבונן לשוב לביתו בידים ריקות. עודנו פוסע בפאתי שוק הבהמות, ולפתע גלה ר' בריש שזר ענק וגדל ממדים, שהיה קשור בחבל עבה אל עץ אדיר, ובעליו המתין לקונה שיסכים לשלם מחיר גבוה על השזר הענק. היה זה שור-רב רחב כתפיים, מן ה'בופלו' המזהה בידי הראשונים עם הבז, שעליה אמרו חז"ל שהיא בריה בפני עצמה ולא הכריעו בה חכמים אם מין בהמה היא אם מין חיה היא. הביט ר' בריש בהשתאות בשזר הענק, ועלי-אתר נמלה בלבו ההחלטה לרכוש את השזר בכל מחיר שישת עליו, שכן מבשרו הרב והטעים יוכל להרויח רוח הגון. עד מהרה החליף הקצב דברים עם בעל השזר, ולאחר רגעים מספר היה ר' בריש בדרבן לביתו, ואחריו פוסע השזר הגדול כבבש תמים. בהגיעו לרפת שבחצר ביתו, לא נטל הקצב סכנו מיתר, וקשר היטב את השזר אל עמוד עץ איתן שעמד בחצר, לכל צרה שלא תבוא. פנה ר' בריש לעניניו, ולפתע פתאום, ללא כל סבה הנראית לעין, החל השזר הענק להשתולל פאלו ננכס בו רוח תזוית, ובכחו האדיר הגלית לעקר את העמוד האיתן אליו היה קשור פאלו היה זה קיסם עלוב, והפיל בבת-אחת את גדר הרפת.

בשעטה אדירה פרץ השזר אל הרחוב, כשעל צנארו קשור עמוד העץ הקשור, ובמרוצתו זרע השזר וחרבן. העמוד הענק שנגרר אחריו, פגע בכל הנקרה בדרך עד שהכפר היה פמקרה, וכלם חפשו לעצמם מקום מסתור. כמה עוברי ארח נפצעו קשות מחמת השזר הננכס, בהם כמה אמצ"ל שנסו ללכד את השזר ונפגעו מחמתו. באותה עת, עמד רבי יחיאל מיכל השוחט כשהוא שקוע בתפלתו, והוא ככל לא שמע את ההמלה הגדולה שברחוב. רק לאחר שפסים את תפלתו הנרגשת, שם לב כי הרחובות ריקים מאדם וכלם מסתתרים בפחד בבתים, והחל להתעניין על סבת המהומה. כשנודעה לו על התפרצותו של השזר הננכס, נטל רבי יחיאל מיכל את סכין השחיטה שלו, בדקו היטב, ולאחר מכן פתח את דלת החצר ויצא בלי פחד ומורא אל הרחוב. כלם הביטו עליו באימה מבדד לחלונות הבתים, אף הוא עצד קוקמיות אל מול השזר המתפרע, שעניו היו מוצפות דם וכל פלו שש אלי קרב. כשהשזר הריח את ריח טרפו, החל לשעט לעברו במהירות, וכאשר המרחק ביניהם הלך והצטמצם,

שלח רבי יחיאל מיכל את סכין השחיטה מחיקו, הגיפו אליעל, וקרא בקול גדול: "ראה נא באיזה סכין בא אני אליך בשביל לשחט אותך בדיו. דע לך, שבסכין זה לא אתפיש אף לשחט לעתיד לבוא לצדיקים שבידו שלם בביאת המשיח במהרה". כלם עצרו את נפשם, ולפתע פתאום התרחש הנס לנגד עיניהם. השזר נרגע בבת-אחת מהשתוללותו, וברגעי הפך להיות כבבשה תמימה, כשהוא מתקרב בצעדים איטיים ושקטים אל השוחט שלפניו. בהסוסימה התקרב גם ר' בריש הקצב אל המקום, וכשהשוחט ראהו, בקש ממנו לסייע לו בשחיטה שנעשתה על-אתר. השזר הניח לקצב לקשר אותו, ואף הטח את צנארו בהסכמה לשחיטה שעברה ללא תקלות. לאחר בדיקת השזר ואיבריו הפנימיים, פסק השוחט כי השזר פשר למהדרין, ור' בריש חלק את בשרו הרב לעניי העיר. כלם סחו בפליאה אודות השוחט שהתגלה ביום מעלתו, אולם כשהקצב בקש לשלם לו סכנו גדול של חמש מאות רבליים, אותו הבטיח למי שיעלית לתפס את השזר, סרב לטל אף פרוטה. ההערצה לרבי יחיאל מיכל השוחט, לא פסקה גם לאחר פטירתו, ואל קברו שבישיבת הגרשט הסמוך לדעש, היו נוהגים המונים להפקד דבר ישועה ורחמים.

רבי יחיאל צאלח - מהרי"ץ זי"ע

ליום ההוללה, כ"ח בניסן תקס"ה

אזן רבני תימן, ראב"ד נקנא וראש הישיבה הגדולה שבה, ובעל הסמכות העליונה בתימן כלה לא עורריו. קבע את סבת התפלה ואת מנהגי תימן, ונודע בגדול חכמי ההלכה "ושמו גדול בכל ארץ תימן, והולכים לאור פסקיו והקדושותיו בכלל למשה מסיני" מעדות השי"ת רבי יעקב ספיר שבקר בתימן מ"י שנים לאחר פטירתו. משפחתו הייתה מיוחסת מבית פרץ דן עובד בן בעז לשבט יהודה בן יעקב אבינו, ולמד תורה מפיו זקנו מאיר צאלח הנ"ל בעל "פרי צדיק".

עוד מציינתו התבטל בכוח הגדול בתורה, ורבים פנו אליו בשאלות בהלכה, שדעתו מתקבלת ללא עוררין. גם אל היו שעמדו אז בקשרי מסחר עם תימן, הגיע שמעו עזר בחייו, ואף עם החר"א עמר בקשרי שאלות והשנויות שהתפרסמו בספרו "עץ חיים". נהג לקר כל ענין לאשורו, ובמידה שתחול לבסוף את מנהגי תימן הנקמנים, ואף כאשר מצא מקום לחלק על אחד הופקדים שלפניו, היה מקפיד את מחילתו ובענין דן בדברי תלמידו לפני הרב, ומתבטא "ואני עפר רגלי", ואף לחכמים הצעירים וקטנים ממנו היה מתיחס כבוד.

התנתנו היתה בשר ונקמנות, בענותו וזכאותו לכל אדם, ושמו נשא בהערצה בפי כל. מחשבותיו נפרת דאגתו לצאר מרעיתו ולהשקדת הדת על-תפלה, והיה מושתל להשיג שלום בין איש לרעה, והתאמץ תמיד לפשר בין בעלי-הדיו ולהשיג את ריבם. נשתמר פקס בית-הדיו שלו ששמנו משתקפת מדתו לצייל עשוק מיד עושקו ועני ואביו מוזלו. כאשר הבחין בחביו הדיו רבי יחיאל משיך כי הוא חי בדקדוק וסעדתו אינה אלא פת תורה, חפץ דרך ביצד החושי על משכרתו משלו, אך ידע שחברו לא יסכים לנהוג מוסתתתיו, ולכן התחכם ונטל חלק מדין השחיטה בבית-המסכים הצמוד בעיר שנקצב בעניו, ודאג להשיגו לחברו בחשאי ונדקדק בבוז בהקצבה שבועית שטעם בית-הדיו.

בדקדם של חכמי תימן שלא לטל שוק על תפקיד הרבנות, התפרנס מעמל בפיו בצורה מקמה, ולאחר מכן כסופר ספריו תורה ומגלות, ולכתביו תפארה יצאו מוניטין, ועד היום נשתמרו כמה מהדפוס והתקפות של סדרי תפלה ממנו. בכתביו היה אהב חסידים ודעות מחביריו, המכילים פסקים והשנויות בהלכה בהקף נרחב, וכן ספרים על דקדוק לשון-הקדש, וביותר נודע מפניו לקביעת סדר התפלה בתימן לפי נוסח "בגד" המקורי בעקבות נוסח הקומ"ס. בצנאתו הוא מבקש מגביר לעשות את עצמם כאספה הנדרשת נמימית-דיו לפני קהל, ואף יציליו.

יוסף דעת

ידוע הסיפור המובא בנפלאות היהודי על היהודי הק מפשיחא, ששלח פנה את תלמידיו ורבי' בניה לצאת לדרך, כלה הוראה מדיקת לא ולמה יצאו? תנים עם כמה חסידים, ובדרם הגיעו לאכסניה בכפר וחזרו אל האכסניה ללבו כשרי החדש, מיהו השוחט ואם לא היתה בהמה סריכה, והנה שמע קול אדם שחבש מאחורי התורן בבנין קרועים שחוככים: "הנה תבנים לישב תחת אתם וחקוקים ודורשים מה הוא השוחט והבשר היא חוכשו, אבל מה אתם מוציאים מהפה הישי חסידים היוצאים מהפה, אין אתם צריכים לשום שאלה? והשיבם רבי בניה את דבריו הבין שזו היתה מטרות שליחור רבו ומיד חזר לביתו. חושב לעצמו, כי ציטט המורה "לא תהיה עם שונאים לא תהיה עם שונאים מה שיצא מן הפה" הוא ממקור משוקק ב"עון-לילון" הנוראי, שם נתונים הדברים בפי אותו האיש בויכוחו עם הפרושים בירושלים ומהאיש אותם בצביעות, ומיטרים כי מה שנכנס לפה מוטל למוצא, אבל הדברים היוצאים מן הפה נובעים מן הלב ואלה העצמים את האדם כאשר נהג מחשבתו, וכן חזו שחוקיו שאין להשתמש במשפט זה שמקורו מנביא, אולם ניתן להבדיל ביניהם, ובעוד הנוראי מלגלג על דברי חכמים ולועג לדיני הכשרות טענה שלא חשוב מה נכנס אל הפה אלא הדבור ויצא ממנו, הרי שחוקיו החסידים והחשובות את שניהם כאחד ולא האחד על השני רעה.

בדומה לכך ישנם סיפורים נוספים שנשמרו על גדולי עמנו, ולהם מקבילים על אישים ממוזות העולם. על השלח את ארץ ישראל, כשרוב ימיו נהג לטול ספר מהאורן כדי לעיין בו, ולפתע נפל עליו האורן הכבד עם פירויו והוא נמחץ תחתיו. וכשחילצוהו אמר, כי הופיעו עם כל המהומות למעט בלתי אלהים, ובעד אלה סלול לו, ולבנו הוא נאצל להסתלק מן העולם: "הנה גורש נלעת אחרת נכתב שפעם התנשא השלח ארץ כי גם רש"י לא נהיה כהנא ובהיותו בן תשעים רצה לעיין ברש"י, וכשהוא אצל ספר האורן נפל עליו האורן וכל הספרים ונאחז חלה ולא חשב לחיות, ואמר קורא פטירתו רש"י ונתפלת על רש"י ומכאן התגלה הוא עליו ובמלים אלו יצאה נשמתו (רש"י, תורתו ואישיותו). הסיפור נמסר מעדות תלמידו המובהק רבי גדליה רוטנברג אב"ד בארנהיים שהספר על רבו שאף לעיין כהו מקנה לא פסק פומיה מגורסא עד ימינו האחרונים, והוא קרא לפניו ש"פ פוסקים וראשונים וידע את לשונם כמנוח בקופסא, וכיצד יוכל היה לעיין בספר אם קמו עיני מוראות (הסיפור זה מספר רבי חיים פאלאג' על הרב חשקון בתורה בעל שמות יאירד... ולא היה מבטל בספר הלבוש, ובענין חזק דהיה שם מפורש נפל הספר עליו והכתו ונבטל עליו, ואז מאותו יום היה קורא בו בכל דבר", ובשם זקני ירושלים מובא בדברות רבי יצחק בראב"ה הירושלמי, ומסיבה זו נשתלף חפר ימים, ימים קצרים ימים, ימים קצרים לומר דבר הספר קח את הלבוש, ונכנס בו כל עבר וזמנה ונתקבץ בשיבתו על מילה, ואילו בכתביו ששם בידו החכם האיתניק רבי שבתי אלתרן ב"ר אלישע מהזקנים ונרמס לאחורו, מספר הדבר על הר"ח חשי" שראה תולדותו כיצד הוא הבית וסוף ה"א"ל אבל בעל הלבוש לא הסכים לחלול לו "על שחופתו" והלכת אצל ב"ב שבעיניו לומר הדבר שזה החזקתו לפי תפרי המלכות שטח, וזה חזקתו של נתיב למעלה לעיל באמורא אף מוחל לך, ויקח הרב ר' ר' התענה ואחר ימים נפט. ובאמורא לא אדם שאל לרבו נד שום מברר ק' מפרו חדש שיהיה ידע ש"ס חזקתו עליו", ואכן ב"ר חשי" (ד"ר סימן קנ"ה) נאמר: "אמורא מהלבוש החזק ומכלל כל זכר וזכר המבר". ובענין, שכעני מעשה זה מספר החזקתו היהודי-צדקתו שאר לנטל אקאה, מחזקת גולד בעיר מעין בה כחיו השלח את ר' פטירתו, ועליו מספר כי שער אל מוחל לאחר שניהל להוריד בידו של גמרא ממוך גבוה, ואורן הספרים נפל עליו, אך לאחר ההבדל כי הוא כשל מנחה ביהו, וכאשר ניסה להראות מנחתה מעליהם כבד, נפל זה עליו.

על רבי ירוחם ממיר מסופר, כי פעם נסע ברכבת ובמהלך הנסיעה המחירה נשמטה הכפפה שעל ידו האחת, ומיד השליך את הכפפה חשוייה מבדד לחלו, והסביר כי כך יוכל המוצא ליהנות מהמציאה של שתי כפפות, בעוד כפפה אחת היא חסרת תועלת. והמסר שבסיפור הוא החשיבה המיידית של רבי ירוחם על הוולת, מתוך מידת החסד הטבעית בו, בעוד אחרים היו חושבים על כך דבר באיחור. ובענין שיפור דומה מסופר על המנהיג החזון המהטמם רבי שחובל את תועלת העצמות באבאב נגד האימפריה הבריטית, וכאשר עדי פעם נרצח וסנדלו האחד נפל ממגליו השליך מיד את הסנדל השני כדי להטיב עם המוצא.

ולא תטמאו את נפשתיכם בכלי השרץ הרמש עליהארץ

פלא הדורות היה המלבי"ם, איש האשכולות וגאון נפלא בכל מקצועות התורה. גדולי דורו העריצוהו והפליגו בשבחיו, עד שאמרו עליו שהוא גדול באחד הראשונים, ובאשר ראה רבי ישראל מפלנט את ספרו "ארצות החיים", התבטא: "יש לנו יסוד להאמין, כי ההשגחה העליונה שלחה לדורנו גאון, בדומה לגאון מוילנא בזמנו". לצד גאונותו העצומה בתורה, נודע בכחו הגדול במכמני לשון הקדש, וקבע במסמרות כי אין שום מלה נרדפת שלא לצורך, אלא לכל אחד מהם משמעות נפרדת. באותם ימים, עסקו בעקר המשפילים ומקצצי הנטיעות בחכמת הדקדוק של לשון הקדש, והם נטלו את המקצוע לנחלתם הבלעדית, עד שלומדי התורה ויראי ה' התרחקו מהעסוק בה, כדי להבדל מהעדה הרעה הזאת. המלבי"ם התבטא אפוא בגאונותו העצומה אף במקצוע זה, ובין שך נמנו על הבאים לשחר פניו, גם צורכים צעירים שנטו להשפלה, שבקשו לשאב מידעיותו המרובות בדקדוק לשון הקדש. באצילות נפשו ועדינות רוחו, לא היה מרחק אף אחד מביתו, והיה מקבל את כל הבאים אליו בסבר פנים יפות, אולם יחד עם זאת לא היה חוסך את שבט פיו מאותם שועלים מחבלים בפרמיו, ובכשונם השנונה והחריפה היה משתלח בהם ועונה לכסילים באולתם.

בתקופת בהגותו של המלבי"ם ברבה של העיר קמפן, ישב בקרבו בבית המדרש והתבודד עם ספריו וחבוריו, עליהם שקד בכל שעות היום. היתה זו שעת אחר הצהריים בתקופת הקיץ, כאשר בית המדרש היה ריק מאדם, והמלבי"ם ישב ברגע בירכתים כשהוא שקוע בלמודו, רחוק משאון העיר והבלי העולם הזה. והנה נכנס אל בית המדרש איש צעיר, שהגיע זה עתה מדרך הארצה מאיטליה הרחוקה, ובגידו תכריך כתבים. האיש נמנה על משפילי עירו, ורכש ידיעות מקיפות בדקדוק לשון הקדש. תקופה ארבה הוא כבר עוסק בעריכת חבורו על השמות הנרדפים בלשון הקדש, ועומד עתה הוא לברך עליהמגמר ולהוציא את החבור לאור עולם. והנה גנבה לאנניו השמועה על הגאון הפולני, הבקי בגנביו לשון הקדש ומפליא לבאר את המלים הנרדפות בלשון.

למרות הדרך הארצה והספנות המרובות בטלטול הדרכים, החליט המחבר להרחיק נדוד, כדי לעשר את חבורו בהסקמה נלהבת של המלבי"ם, ובכך להשיב את מקחו ולהעלות את קרן ספרו. גדולה היתה אכזבתו של האיש, כאשר גלה את בית המדרש הריק מאדם, למעט איש שיבה הרכון על ספרו, ומתוך לאות מטרד הדרך, פנה והתישב על אחד מספסלי בית המדרש. לא ארכו הרגעים, ובשראה המלבי"ם כי איש בלתי מפר נכנס אל בית המדרש הסיק כי הלה הנו אורח, איש זר שזה מקרוב בא העירה, ומיד אץ אליו כדי לקדם בו מצות הנכנס אורחים. "שלוש עליכם, מר!" פנה אליו המלבי"ם, כשהוא מושיט לו את ידו בחמימות, ומיד לאחר מכן שאל בפי הנימוס: "מהיכן מגיע יהודי?" האורח הציץ בו במבט קצר, ומכיון שדמה בלבו כי זקן בטלן לפניו, השיב בו ביהרה כשיענתו וזוהר עליו: "מה הפרוש מהיכן אני? באתי מהעולם הגדול!" בפקחותו הגדולה עמד המלבי"ם חיש מהר על טיבו של הלה, אולם נסה שוב להאיר לו פנים, שמא לא הבין האיש את שאלתו בהלכה. "מהיכן מוצא של מר?" שאל, כשהוא מקבא את דבריו, אולם הלה המשיך וענה בגאונותו הפרוזה: "מה פשר השאלה מהיכן אני? וכי מהיכן מוצא של האדם? מאב ומאם!..."

עבר זמן מה, במהלכו נח האורח מדרך הארצה והמתין בדריכות שארימי מבין תושבי העיר יכנס פנימה, כדי שיוכל להתעניין אצלו על מקום מגוריו הגאון הפלאי ששמעו הגיע עד איטליה הרחוקה, והנה החלו להגיע ראשוני המתפללים לקראת תפלת המנחה. לא ארכו לאותו אורח הרגעים, עד שהבין לבשתו כי האיש שפנה אליו וקבל את פניו בלבביות, והוא ענה לו בגסות הרוח, אינו אלא המלבי"ם בכבודו ובעצמו. "מה עשיתי?" התניסר האיש מתוך חוסה עמקה, ופניו השחירו בשולי הקדרה. לבסוף התגבר על בשתו, ופנה אל המלבי"ם בדברי סליחה והתנצלות, כשהוא מצטדק על שנכשל בלשונו ומבקש להתפייס. באנדרווחו מחל לו המלבי"ם מיד, ובקש לדעת לשם מה הגיע אליו ממרחקים. "בתבתי חבור על השמות הנרדפים בלשון הקדש, ולאחר ששמעתי על גאונותו של מר בדקדוק הלשון, באתי לכאן כדי שתעניו בחבורי ותעניק לי עליו הסקמה נלהבת."

לשמע דבריו, נענה המלבי"ם ואמר: "שמע נא לדברי. אין לי צורך לראות כלל את חבורך, ומוכן אני להעניק לך הסקמה נמלצת לחבורך גם בלי לעין בו". המחבר הביט בו בפליאה, אולם המלבי"ם המשיך מיד: "אלא שתנאי אחד יש לי לשם כך. עליך לענות לי על שאלה אחת שאציי בפניך העוסקת בשמות הנרדפים, ואם תשפיל להשיב לי תשובה נצחת וקולעת, אעניק לך הסקמה לחבורך בחפץ לב". חייד של נצחון עלה על פני האורח, אולם כששמע את השאלה, קפא חייכו מיד. "אם עוסק אתה בעניני שמות נרדפים, אבקש להבין את שתי המלים הדומות 'שרץ' ו'רמש', גנון בפסוק המופיע בפרשת שמיני 'ולא תטמאו את נפשתיכם בכלי השרץ הרמש עליהארץ'. המשפיל נותר פהלים ידעם, והחל לגמגם ולנפש בלשונו, כשהוא תר לשוא אחר הסבר המניח את הדעת להבדיל בין השמות הדומים. 'לשוא אתה מגמגם בלשונו', אמר לו המלבי"ם בשנינות עקצנית, "כי באמת אתה בעצמך הוא השרץ והרמש גם יחד... כי ההבדל ביניהם הוא, שהשרץ פרה ורבה והוא נוצר אפוא מאב ואם, ואלו הרמש מתהווה מהעפוש שבפני והרפש והוא בא אפוא מ'פלי העולם', ואם תזכר, אתה בעצמך ספרת לי כי אתה בא מאב ואם ומהעולם הגדול..."

אשר לו פרעם (יא, כא) - כבר הארכתי בחבורי על טור ויונה דעה, שהעקר בפרוש רש"י בזה שצריך שיהיו לו פרעם הארבים סמוכים לצוארו, והטעמים להתירה כי אין מין זה במצא, אף אני השבתי אותו גם אין מצויים אלא מין אחד מהארבעה שהם שמונה אשר רשם ה' בטהרה, גם אינם מצויים לפנינו מינים הטמאים שאין להם הפרעים בדרך זה, והם הרבים, למה שקדם לנו כי לא ימנה הכותב אלא המעטים, וכאן מנה הטמאים, אם כי הטמאים הם המקריב, ומעתה אין ראיה מפה שאין מצוי מין זה לומר שאיננו בעולם, שהרי יש מינים הרבה וראי ואינם מצויים כל עקר אצלנו לכן כל ירא וחרד יירא ויפחד לבל יושט ידו לשקץ זה, וימחה בשולחיו. והנה מיום שנשמעו דברי במעבר ופרשו מהם הרבים, לא נגע ה' עוד במכה זו ולא נראו זה יותר מ"ב שנה, כי תורה ומעשים טובים בחרים בפני הפרענות:

ומעתה אין לחוש למנהג שנהגו בו החר, כי לא מנהג הגון הוא ולא נהגו אלא בשנת בצרת פשוט ידיהם, ובדברי הרב חזקן, וכל גילולות ישראל שמסידים מי קדם בביתו ותרע צור, נהגו החר במין זה עצמו רגיל ביניהם, וכבר בביר מצאנו די ופרשתי ופרשתי כל יחיד בני עירי מהם ואסרום. אחד מהם שלא שת לבו לדבר זה, הראוהו בחלום שהיה אוכל שקצים ורמשים והעיריהו כי הם הארבה שאכל בו ביום, וכמה העדות עשה ה' והצדיק הדברים. וגדול הנס האחרון שעשה ה' שתמיד דבר רגיל היה לבוא מין זה לשתים או לשלש שנים, ולא אחר טפי מארבע, ומשעה שפרסמתי אסורם וזכמני העיר הטו אונם ואסרום, מאותה שנה לא נראו עוד במעבר למעלה מעשרים שנה: (ספר פרי תואר לבעל האור החיים, סימן פ"ח)

דברי הימים

בין המצבות העתיקות שבמושבה יבנאל שבגליל, מופיעה מצבה זו: "הקדש הצעיר פינחס בן מנדיל שמיד (נמש), נפטר עבריים ושמונה בניסן שנת ה'תרס"ד תצב"ח". אין פרטים על האיש, אולם מי שבדבריו נותר נוסח המצבה, הוא החוקר הירושלמי ר' פינחס גראייבסקי, שבעבודת נגלים ובענין, ליקט תעודות היסטוריות לתולדות ירושלים, פרסם מאמרים רבים, ובעיקר הדפיס יותר מ-170 חוברות המחולקות לסדרות שונות: 'מגני ירושלים' בה 58 חוברות, לתולדות אישים ומאורעות, אגרות שטרות ותעודות; 'אבני זכרון' למצבות כתובות וציורים, ובהן מופיעה המצבה שביבנאל, 'בנות ציון וירושלים' על נשים עסקניות בירושלים ופעילותן, 'זכרון לחובבים הראשונים לתולדות בני היישוב, וכן חוברות על נושאים שונים. הוא טבע את הפתגם הקולע "אין שמירה לתעודות עתיקות אלא בהדפסה", והתחנך בחברותיו ל"כל החושש על התעודות העתיקות שלא תאבדנה כליל ולא יהיה זכר למו, למי שחושש על זכרונותיו הקדומים מאותה התקופה, תקופת הרת היישוב ישתנה בפרסומן, בהדפסתו". וכן: "חוב קדוש מוטל על כל אחד ואחד שיש לו ארבעה או עשרה או מכתב שיש בו גנוע לקורות ארץ ישראל, להוציא ממחבואו ולהראות לעין כל, לנלות ולפרסמו בדפוס". אולם קריאתו נותרה לרוב ללא מענה, ואת קינתו שכתב בדס"לב, יכולים גם מחברים רבים בדורנו לקונו: "עמלתי, יענתי, אספתי ופרסמתי, ודעתי ולא הקולות, הקהל הנכבד משלים במליצות, בתהילות ותשבחות, מיני מטבעות שאינו עוברות בשוק, אל תרבו לפזר לי תהלות, במליצות נשגבות ומשלים, כי מזהה פורון במלות, במקום שם קמנצות בשקלים? יצאה בת'קול ואמרה 'טוב לי שקל אחד, מאלפי תהלות ותשבחות'!"...

בל' בניסן נפטר כמה מגדולי הדורות הנוצרים, ביום זה בשנת ה'תרס"א: נפטר רבנו יוסף ר' מאיר הלוי אבן מינאש, מגדולי חכמי דורו ותלמידו המובהק של הר"ף, משערים ששמו הוא כינוי הלקוח מיוונית, ומשמעו 'הגדול'. הרמב"ם לא היה תלמידו, שכן היה ילד קטן בשעת פטירתו, והסיפור אודות הרמב"ם כן הקצב' שלמה אצול, אינו נכון כלל. ביום זה בשנת ש"ו, נפטר רבי יעקב בירב, המפורסם כמחדש הסמיכה, בצעירותו גורש מספרד בגירוש הידוע, והתמנה לרבה של העיר אס שבמרוקו. בשנת רח"צ ביקש לחזש את הסמיכה והספיק להסמיק לרבנות ארבעה מגדולי דורו בהם 'הבית יוסף', אולם רבי לוי בן'רביב המהולל"ח, התנגד לרבי והתעורר למולמו גדול בדבר עד ביטולו. ביום זה בשנת ש"פ, נפטר רבי חיים ויטאל, גדול תלמידיו של הראי"ה לכותב ספריו, משערים כי ויטאל הוא תרגום בלטינית של חיים, וכינוי אביו ר' יוסף היה סוף קאלאבריס. הוא נקבר בבית הקברות היהודי שבדמשק, ואומרים כי עצמותיו הועלו לפני מספר שנים לארץ ישראל ונקברו בקריית מלאכה. ביום זה בשנת תקל"ז, נפטר היעב"ץ, רבי יעקב עמדין בנו של החכם צבי, שנודע כאחד מגדולי דורו, וגדול הלוחמים בשבתאים. הוא בחל ברבנות, ורק ארבע שנים כיהן בעיר עמדין, היה אדמו"ר שבצפון מערב רמניה, שנקראת כנראה על שם הגאון אבם, ויחד עם הסכר - דאם, התקבל הצירוף אדמו"ר, ממנה קיבל את שם משפחתו, ובדרך צחות הוא כותב שהיה מברך מדי יום "ברוך שלא עשני אב"ד", על משקל "ברוך שלא עשני עבד". היעב"ץ כתב למעלה מארבעים ספרים בכל מקצועות התורה, ומפורסם הסידור שלו שהתקבל בכל תפוצות ישראל.

רבי יחיאל מאיר מגוסטינין היה ידוע בשליטתו העצמית שלא לכעס ולגרו. גם כאשר היה מזדמן לפניו מארע שהיה צריך להקפיד ולגרו במישהו, היה בולא בלבו את כעסו, ולא היה מגיב מאומה בשעת מעשה. רק למחרת, כאשר שקל את הענין בקרירות ובשום שכל, היה פונה לאותו אדם שנכשל במעשיו, והיה אומר לו בלשון רכה: "אמש היתה לי הקפדה עליך..." (שיח שרפי קדש)

אל רבי מאיר מאירם שאפיט, רבה של קוברין ובעל הספר "ניר" על הירושלמי, הגיעה אשה עגונה, ובקשה ממנו החר להנשא. היא הביאה עדים שהעידו על מות בעלה, והתחננה לפניו שייסיר מעליה את כבלי עגונותה, אך לאחר שדבק את הענין סרב לבקשתה. שכן העדות לא היתה מספקת להוכחת מות הבעל. בכתה האשה בכי תמורדים ונסתה לרבה את לבו הרחום, וכשראתה כי אין הדבר מועיל, פתחה בתחבולות מלחמה. היא נכנסה אל בית הרב יחד עם בניה הקטנים, והתישבה שם ישיבה של קבע, בהתרסה כי עד שהרב לא יתירה להנשא, תשב בביתו עד שתפקע סבלנותו. אולם הרב לא נעם ולא הקפיד, אלא אף דאג לארח את בני המשפחה והגיש לפניהם סעודת מיונות ומשביעות. עברו ימים, וכשראתה האשה שהרב נותר בדתו, התאשה ויצאה מביתו. לאחר שעברו כמה חודשים ועדיין לא נישאה, שוב הגיעה האשה והתנחלה בביתו, עד שהרבה למטרד לבני הבית. אולם הרב נותר בשלמותו, לא נתן למי מבני הבית להתרים כנגדה, והאריך אפו באפן מעורר השתאות. הדבר חזר ונשנה כמה פעמים, ורק לאחר תקופה מסוימת בא הרוג בגלילי, והתברר כי הבעל כלל לא מת, ויהי לללא. (תולדותיו)

רבי אליהו לופיאן היה מרבה בשיחותיו בענין מדת הכעס, והיה מתאר בתאור חי כיצד נראה האדם הפועם. במוחשיות היה מתאר את עיניו הבולטות של הרגזן, עיניים היוקרות גיצי אש, הוא מתנפל בחיית טרף וכלו נדמה לאיש משתגע. באחת משיחותיו יעץ לתלמידיו לקבץ את השבת בלי כל רגז, ועל כל הפרת הקבלה לשלמו קנס חצי גרוש. בשיחה הבאה התפנסו התלמידים, וכמה מהם שלמו את הקנס כפי מדת רגזם, ולפליאתם ראו כיצד המשגיח עצמו מוציא כמה מטבעות מכיסו ומטילים אל הקפה. לפליאת התלמידים הסביר המשגיח, כי בשבת שעברה עבר בחור אחד לפני התבה, וכיון שהחשיב את עצמו בחזון בעל-שם, סלסל בקולו והאריך בתפלתו למעלה מן המדה. המשגיח הקפיד תמיד לקרא קריאת שמע בתפלה בזמן המוקדם לדעת ה"מגן אברהם", ובקטיו של אותו חזן התאחרה השעה והמשגיח ראה כי לא יוכל לקרא את קריאת

שמע בזמנה. יכול היה לסמן בידו לחזן למהר בתפלתו, אולם כיון שחשש שמא הלה יחוש עלבון בקד שראש הישיבה מזדון בתפלה ומגלה דעתו ברבים שאין דעתו נוחה מסלסולי ונגזניו, החליט להבליג ושהה את מנהגו הקבוע לקריאת שמע בזמנה. "אלא שכלבי התעוררה תרעמת על אותו בחור", אמר המשגיח בגלוי-לב, "ועל תרעמת זו שהיתה בלבי בשבת שעברה, בה קבלנו על עצמנו שלא לכעס, אני משלם עתה את הקנס אשר הושט עלי". (ר' אליה)

רבי איסר זלמן מלצר היה נוהג להתפלל מדי בקר את תפלת שחרית, בבית-הכנסת החסידי שבשכונת בתי רנד. בקר אחד, לאחר שהסתיימה התפלה ורב המתפללים כבר עזבו את בית-הכנסת, התרוצץ בו ילד שזכב בקר חמס או שש, דלג על הספסלים, הרעיש והפרע. כאשר התנהגותו של הילד הפכה להיות בלתי נסבלת, פנה אליו רבי איסר זלמן בקול רך בדרבו, ותקמו: "ילד, מדוע אינך הולך לחידור?" והילד השזכב השיב בחצפה: "לך אתה לחידור..." רבי איסר זלמן כלל לא נעם על התשובה המקוממת, אלא הזדעזע ואמר לעצמו: "אכן, הילד צודק! צריך באמת ללכת לחידור וללמד!" וילדי סגדר פרידו שישב שם אמר ברב ענותנות: "כאשר האדם מתבגר, הריהו שזכב חלק ממה שלמד בימי ילדותו, ולעתים שזכבים אנו אפלו את הפשט הפשוט שלמדנו בימי ילדותנו..." (בדרד עז החיים)

רבי משה אריה פרינד הזמן פעם לשמש כסנדק לבנו של אחד מבאי מביתו שנכנס בביתו של אברהם אבינו. אבי הבן פקש לקים את מצות המילה בגופו, אלא שמוחר נסיונו רטטו ידיו, ובשגה פגע בידו של הרב ודם רב נגר ממנה. הנוכחים נבהלו למראה הפגיעה ברבי משה אריה שהיה ישיב בא בימים, אולם הוא עצמו נותר בשלמותו ולא התרעם על מה שארע, לא קבל על התרשלות אבי הבן, אלא נשאר בשלמותו ובצחלת פניו כאילו לא ארע דבר. לאחר הבקרת ספר אחד הנוכחים על אחד מגדולי ישראלי, שפעם נתחד בידו ושמח מאד. וכאשר שאלוהו לשמחה מה זו עשה? השיב, "הרי אמרו חז"ל במסכת חלין אין אדם נוקד אצבעו מלמטה אלא אסרפן מכריזים עליו מלמעלה, ואם נתחבה ידו, ידוע אני שדברו ממני בעולם העליון, ועל-כך שמחתי גדולה..." נענה רבי משה אריה ואמר: "אכן, זאת בדיוק מה שחשבת עתה". וכשחזר לביתו והרבנית התענינה בדאגה לשלום ואם הוא חש כאבים בידו הפצועה, השיב בהתנשאות שגללה את רום מדרגתו בקבלת יסורים באהבה: "זה היה נעים מאד..." (משה רעיא מהימא)

ויאמר משה אל-אהרן קרב אל-המזבח (ט, ו)
מפרש רש"י: "שהיה אהרן בוש וירא לגשת, אמר לו משה למה אתה בוש? לכך נבחרתי". ולזה מרמזים הטעמים שבתבות ואמר משה שהם קרובים ואולם בטעמי האשכנזים, או אולי גרש בנסח הספרדים, לרמז שששה זוו לוקחים וללכת להקריב את קרבנו ולא להתביש מפני מעשה העגל. (תורה יקוב)

את-הגמל ואת-השפן ואת-הארנבת ואת-החזיר (יא, טו)
חזיה: אמר חכם אחד, "טעמתי בעלי-חיים רבים ומצאתי טעם הגמל כטעם החזיר, וטעם הארנבת כטעם השפן, ואך היה זה דוקא ביום המילה אך ראה לא ראיתי".
פתחו חזיה: טעמי את-הגמל והתבות ואת-החזיר ששים, ששניהם בתלשא, והטעם של הארנבת בטעם רביע כמו הטעם של ואת-השפן, אך הוא דוקא ביום המילה, כלומר בפרשת שמיי שהמילה היא ביום השמיני ללדה, אבל בפרשת ראה הטעם של הגמל וחזירי אמנם שנים ושניהם בתלשא, אך טעם הארנבת והשפן אינם ששים, אלא אחד באולא ואחד בגריש... (אור תורה)

כל אשר-לו סנפיר וקשקשת (יא, טז)
במסכת חלין מובא, כי רגים שאין להם עכשו סנפיר וקשקשת ועתים לגל לאחר זמן, הריהם מתרים באכילה, וכן מתרים הרגים שיש להם עכשו ועתים להשיך בשעה שעולים מן המים. ורמז לשני רגים אלו בטעמי המקרא, המקרא אשר בין תבת אשר לתבת לו והוא מלשון קרוב בלשון חז"ל "אין מקפין שתי חביות לשפת נקיהם את הקרדה" ומפרש רש"י מקפין - מקרין זו אצל זו, וזה משמעות הכתוב: את-זה תאכל, כל אשר-לו - במקו, שגם אין לו עכשו אבל עתיד לגל לאחר מכן, ובקרב קריו לו סנפיר וקשקשת, אף הוא מתר באכילה. והטעם תלשא שבתבת לו מרמז שגם רג אשר עתים להחלש ממנו הסנפיר והקשקשת בשעה שעולה מן המים, גם הוא כשר ואומם תאכלו. (תורה מסיני)

מדגש

על הפסוק "ואת החסידה" כתב אבן-עזרא: "היא הנראית למועדים ידועים בשנה, ויש אומרים שהיא מפאת חסד בדרך רחוקה". רבי ברוך עפשטיין התחבט בהבנת תבת 'מפאת' וכתב שכתבו בלשון גנאי כמו 'חסד הוא' בפרשת ערוה, מפני שהיא מונה עם אחרים (וכן תבת הוזהב שטובלת במים שלא ירד בה זוגה). אך מביא מחכמי הסבט שהחסידה ידועה כשומרת אמונים, והסיק מכן שהשתנה שמה כיום ואין זו החסידה המכרת בשמה בימינו. אולם יפה הגיע רבי מאיר קמזא עוד בילדותו, כי אין כאן אלא סטודיפוס קטנה ונחל בא על מקומו בשלום ואין צורך בפלפול יסודי. תחת התבה 'מפאת' יש לתמן 'מגזרת', ולשגרת לשון אבן-עזרא לחפש את גורות המלים, וכאן צין כי הנהגה לחבר את החסידה מגזרת השלש 'חסד', רחוק לומר כן, ובבלשון זו בדיק כתב בשלש מקומות נוספים בפרשנו, כמו "לעצות העצה יסירה" ויש מי שהוציא מגזרת עז, בדרך רחוקה. "למים נהר רבי" מאיר כי יפה כן, שכן בפרוזה הקדשה של פרוש אבן-עזרא צינת לכתבי פרוש אבן-עזרא 'מגזרת' במקום 'מפאת' וקסתר שאבן-עזרא דחה את הפרוש שעושה חסד עם תבניתו, מפני שסבר כפי הרש"א שהיה את החסידה עם עוף דורס שהיה טורפת ואינה מעניקה מילה לאלה.

את תחלת דברי אבן-עזרא "הנראית למועדים ידועים בשנה", שהוא על-משקל הפסוק בירמיה "גם חסידה בשמים ידעה מועדיה", פרש רבי דוד שפרבר, כי פנתו לטבע החסידה "בדרך החסידים המסתתרים בחייון עז עבודת ה' בהנצח לכת ומתבודדים עם ה', וכל ירא החוצה כי אם לפרקים ללכת החצר".

ממחה

מעשה ברבי יצחק גמין מגדולי מרבני הנגרה שנקלע לבנוס צפור, אליו הונחו נאמרים רבים. כל אחד מהנדרשנים האריך בדרביו, וכשהגיע תורו שלו, קצר את דרשותו ואמר: "על הפסוק 'דרש דרש משה' נתנה בעלי המסורה סמן, פשוט במסכת קדושין, 'דרש דרש' ודרש משה, וזה התורה תבנית. ללמדנו, שפאשר יש דרשן משה דרשן משה, ואין יש לקצר ולקסר רק חצי התורה תבנית..."

וכאשר שאלו פעם חרף אחד, מפני מה נוהגים הנדרשנים לסיים כל דרשה פסוקי 'אב לציון גואל' השיב: "שני טעמים בדבר. ראשית, משום שבדרשות של הנדרשן אמר דברים של אחרים לא בשם אומנם ובהם הריחיק את האלה, שברר אומרו חז"ל כל האומר דבר בשם אומרו מביא גאולה לעולם, והוא מקרם מושל עצמו, ולכן דין הוא שייסיים בתפלה לזרוז האלה. ועוד טעם, כששם ששים סורח זה את דרשתו הארוכה והמעינה, כך אני מתפללים שבקרבנו יבוא המזן לגלות הקשה והפירה..."

ועל מגיד פסח מספר, כי נהג לדרש את שכוו בטרם החל לדבר, מתחשש שמא לא ישלמו לו כאשר הדרשה לא תמצא מן בעיניהם... "מה'כן נטלת דבר זה? והרי מנהג המגידים שנוטלים שכוו רק לאחר הדרשה?" שאלוהו, ונקה השיב בפחיתות: "אתם מביאים לי ראה! מנהג המגידים, ואין מביאים ראה מן השוטים. אבל אני מסתמך על מקרא מפרש שיהי, 'ואין חסד' ולי' תהיה ורק לאחר מכן 'אם'..."

ספרי 'שבת טיש' ו'מידות טיש'
בחנויות הספרים המובחרות
לכמויות במחיר מיוחד: 02-5806777

5806777@GMAIL.COM